

concepts and categories of the theory of management outsourcing. In particular, the author suggested the existing approaches to the definition of outsourcing divided into four groups: target, process, strategic and stakeholder, and singled out the main features of modern outsourcing.

The author clearly distinguishes the concept of outsourcing the supply of resources, vertical integration and also underlines the main sign outsourcing that this type of business activities. Thus, outsourcing is kind of business activity, which is the reorganization of business processes by involving stakeholders in the implementation of secondary and inefficient functions and concentration on key products.

It was divided concept outsourcing, outsourcing service, outsourcing operations and outsourcing activities. Outsourcing as a phenomenon that led to revolutionary changes in the construction business processes of different areas of organizations also provoked a flow of a series of original concepts that are widely used businesses – is offshoring (offshoring), niashornh (nearshoring), crowdsourcing (crowdsourcing), multysorsynh (multisourcing). In all these activities is the main mechanism of transmission outsourcing as part of other interested groups and scaling operations.

Key words: outsourcing, service provider, enterprise, business process, management of outsourcing.

УДК 502.1:332:338.14

Артур Черчик – аспірант Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Наукові підходи до визначення сутності еколого-економічної безпеки підприємства

У статті розглянуто наукові підходи до визначення сутності безпеки загалом, а також економічної та екологічної. На основі узагальнення отриманих результатів визначено основні ознаки кожного з понять. Удосконалено визначення сутності еколого-економічної безпеки, обґрунтовано її специфічні ознаки.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, екологічна безпека, еколого-економічна безпека підприємства.

Постановка наукової проблеми та її значення. Через глобальні трансформації та нестабільність українського суспільства, активізацію загроз життю, здоров'ю, матеріальному та соціальному благополуччю безпека посідає особливе місце в структурі суспільних цінностей. Наявність цих загроз призводить до витрат ресурсів, що негативно впливає на показники економічної безпеки країни, її громадян, формує нові виклики, пов'язані з необхідністю змін як у життєдіяльності громадян, так і життєздатності національної економіки [1].

Ситуація ускладнюється кризовими явищами екологічного характеру через значне фізичне та моральне зношення основних засобів підприємств, застарілість технологій, високий рівень матеріало-, ресурсо-, енерго-, відходомісткості виробництва. Пресинг економічної діяльності на навколишнє природне середовище призводить до вичерпання ресурсів, асиміляційного потенціалу, незворотних змін у ньому. Тому існує проблема формування такої системи управління підприємствами, яка б урахувала екологічну складову. Практичні кроки щодо цього потребують переосмислення та використання відповідних базових категорій, зокрема еколого-економічної безпеки.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблеми безпеки розкрито в багатьох наукових працях. Більшість із них стосується визначення сутності та механізмів забезпечення національної безпеки, економічної й фінансової безпеки підприємств, соціальної та особистісної, екологічної безпеки держави, регіону. Учені пропонують різні трактування цих понять, а залежно від цього – різні механізми забезпечення безпеки.

Вивченням економічної безпеки підприємства займалися такі вчені, як Г. Андрощук, Т. Васильців, О. Власюк, О. Барановський, В. Геєць, Л. Донець, В. Іванов, Я. Жаліло, М. Камлик, А. Козаченко, Г. Козаченко, О. Кизим, Ю. Лисенко, О. Ляшенко, А. Мокій, В. Мунтіян, О. Прокопенко, М. Петрушенко, Н. Реверчук, С. Шкарлет та ін. Ними розроблено теоретико-методологічні засади оцінки економічної безпеки підприємства, обґрунтовано механізми й окремі інструменти управління економічною безпекою, виокремлено певні акценти та пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки підприємства.

Питання екологічної безпеки розкрито в дослідженнях Т. Акімової, Н. Андреєвої, С. Байдакова, С. Дорогунцова, В. Ковтуна, В. Луцька, С. Лісовського, В. Степанова, С. Харічкова, В. Хаскіна,

М. Хвесика та ін. Екологічну безпеку загалом розглянуто як складову частину національної, а екологічну безпеку підприємства – як компонент економічної. Акцент на цьому складнику зроблено з позиції усунення екодеструктивного впливу підприємства на навколишнє природне середовище (НПС), середовище людської життєдіяльності. Зокрема, це відображено в працях Б. Данилишина (природно-техногенні катастрофи; проблеми економічного аналізу та управління), М. Хвесика (екологічна й природно-техногенна безпека України), Н. Андреевої (еколого-орієнтовані інвестиції).

Теоретико-методологічні аспекти еколого-економічної безпеки підприємства відображено в працях Л. Абалкіна, С. Бабошко, І. Воронької, В. Гесця, Є. Гірусова, О. Голуба, Е. Гудвіна, В. Данилова-Данильєна, К. Девіса, А. Дейнеки, М. Домашенко, Л. Добрянської, Т. Лоурі, Л. Мельника, В. Припотня, Л. Хромушиної, Т. Хачатурова, Л. Хенса, М. Чепурних, О. Урсула та ін.

Попри вагомий вплив вчених, динамічність розвитку економічних систем, їх оточення, технологій, сфери діяльності обумовлюють доцільність подальших досліджень, що визначає актуальність теми, мету й завдання дослідження.

Мета й завдання статті. **Мета дослідження** – обґрунтування змістовного наповнення еколого-економічної безпеки підприємства. **Основні завдання статті** – узагальнення підходів до визначення екологічної, економічної та еколого-економічної безпеки; уточнення сутності еколого-економічної безпеки підприємства; обґрунтування ознак, які формують змістове наповнення кожного з наведених понять.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Обґрунтування авторського визначення сутності еколого-економічної безпеки підприємства передбачає вивчення та узагальнення відомих наукових підходів до трактування понять «безпека», «екологічна та економічна безпека підприємства».

У монографіях [1, с. 6–27; 2, с. 11–12] наведено результати досліджень, узагальнення яких дає підставу визначити такі ключові підходи в трактуванні сутності безпеки, як:

- однієї з найважливіших потреб;
- своєрідної характеристики й необхідної передумови функціонування та прогресивного розвитку будь-якого об'єкта;
- специфічної властивості динамічних систем;
- комплексного критерію для визначення якості будь-якої системи;
- результату специфічної діяльності;
- стану, коли відсутня небезпека;
- своєрідної функції системи, що характеризує певний ступінь її захищеності;
- особливої форми буття (функціонування);
- відсутності загроз набутим цінностям (цілям розвитку);
- стану захищеності та спроможності протистояти змінам умов функціонування;
- захищеність життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Б. Данилишин, Л. Шостак [3, с. 64; 4, с. 113] безпекою називають такий стан об'єкта, який означає, що ймовірність небажаної зміни будь-яких його якостей, параметрів і зовнішнього середовища невелика (менше певної межі).

М. Лесков, В. Ярочкін розглядають безпеку як тип динамічної рівноваги, що характерний для складних саморегульованих систем і полягає в підтримці суттєво важливих для збереження системи параметрів у прийнятних межах [5, с. 26]. В. Ліпкан зазначає, що безпека – результат управлінського впливу [6, с. 66].

Отже, щодо суб'єктів господарювання, безпеку найчастіше розглядаємо як:

- 1) стан підприємства;
- 2) результат ефективної діяльності менеджменту підприємства;
- 3) умова стабільного розвитку підприємства.

Конкретизація цих позицій відображається в підходах до визначення сутності економічної безпеки підприємства.

Г. Козаченко та В. Пономарьов визначають економічну безпеку підприємства «як гармонізацію в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних із ним суб'єктів зовнішнього середовища» [7, с. 4].

Т. Васильців під економічною безпекою підприємства розглядає такий стан, при якому підприємство та його продукція є конкурентоспроможними, а також гарантується найбільш ефективне

використання ресурсів, інтелектуального й кадрового потенціалів; стабільність функціонування та прогресивність розвитку; можливість протистояти негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовищ [8, с. 18].

Немає єдиної думки стосовно складових частин економічної безпеки, найчастіше виокремлюють такі, як безпека капіталу, безпека персоналу; техніко-технологічна, інформаційна, інтелектуальна, правова, ресурсна, фінансова, соціальна, екологічна, силова безпека.

Отже, основними ознаками економічної безпеки підприємства є захищеність економічних інтересів від можливих загроз; стійкість та стабільність, яка реалізується у формуванні конкурентного потенціалу підприємства, а на його основі – конкурентних переваг і конкурентоспроможності, можливість розвитку; гнучкість елементів внутрішнього середовища, що дає змогу адаптуватися до зовнішніх змін, швидко усунути різноманітні загрози без негативних наслідків; рівноважність, надійність, емергентність, що забезпечує стійкість підприємства як системи перед реальними та потенційними негативними впливами; доступ до ресурсів і ринків, стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх ризиків, рівень економічної ефективності функціонування, здатність підприємства до розвитку.

Проте потрібно підкреслити, що сучасний стан природних ресурсів і навколишнього середовища змушує змінювати думку щодо економічного розвитку й технічного прогресу та оцінювати їх з урахуванням екологічних пріоритетів, наявності екологічних ризиків та стану екологічної безпеки.

З одного боку, сучасне суспільство не може задовольнити свої матеріальні та духовні потреби без збільшення масштабів суспільного виробництва, яке супроводжується зростанням техногенного впливу на довкілля; з іншого – воно вимушене оберегти його, оскільки від стану останньої залежить ефективність виробництва, комфортність умов життя людей, їхнє здоров'я, працездатність.

Визначення сутності екологічної безпеки теж неоднозначне. Більшість учених трактують екологічну безпеку як стан захищеності економічних інтересів підприємства від реальних і потенційних екологічних загроз, що створюються в результаті виробничої діяльності (О. Судакова., Д. Судакова); мінімізацію негативного впливу підприємства на навколишнє природне середовище, не нанесення прямих або опосередкованих збитків державі, споживачам, населенню та персоналу.

Деякі дослідники (зокрема Н. Андрєєва, С. Дорогунцов, В. Ковтун, С. Харічков) розглядають екологічну безпеку в контексті забезпечення життєво важливих інтересів держави, людини, суспільства.

Отже, основними ознаками екологічної безпеки є надійність; захищеність інтересів від загроз, що викликані природними й антропогенними чинниками; забезпечення відтворення природного ресурсного потенціалу; гарантія мінімального антропогенного впливу; збереження здоров'я та забезпечення безпечної життєдіяльності, розумне задоволення екопотреб підприємства, гарантію екологічно чистого виробництва, недопущення деградації природних ландшафтів і ресурсів.

Проте поняття еколого-економічної безпеки дещо по-іншому розставляє акценти. Потреба вивчення еколого-економічної безпеки підприємств обумовлена зростанням еколого-економічних суперечностей їх розвитку; погіршенням еколого-економічної ситуації через недосконале екологічне законодавство, недієвий екологічний контроль діяльності підприємств і недотримання екологічних вимог при проектуванні підприємств, технологій, технічного устаткування; необхідністю дотримання міжнародних вимог у сфері екологічної безпеки, екологізації діяльності як умови євроінтеграції.

В. Припотень зазначає: «взаємозв'язок економічної та екологічної безпеки промислового підприємства доцільно характеризувати як еколого-економічну безпеку, під якою слід розуміти такий стан, коли ресурси використовуються найефективніше для забезпечення збалансованого природо-користування, а також запобігання різним загрозам діяльності підприємства» [9].

Згідно з визначенням Л. Мельника й Л. Хенса, «еколого-економічна безпека – це такий стан економіки та її базового природно-ресурсного потенціалу, при якому є сумісними характеристики економічної та екологічної безпеки» [10, с. 505].

О. Прокопенко й В. Школа розглядають еколого-економічну безпеку підприємства як такий його стан глобальної стійкості та динамічної рівноваги, за якого забезпечуються надійне існування, відтворення й розвиток; функцію, спрямовану на досягнення максимальної ефективності, мінімальне порушення її рівноваги внаслідок зовнішніх впливів, підвищення стійкості до них, збереження здатності до саморегенерації та самоорганізації; внутрішню взаємодію елементів, за якої високі темпи розширеного відтворення виробництва, економічного зростання й підвищення добробуту супроводжуються збереженням та покращанням НПС [11, с. 338].

Л. Черчик розглядає три дефініції поняття соціоеколого-економічної безпеки як внутрішньої здатності об'єкта протистояти загрозам, забезпечуючи реалізацію власних інтересів і цілей при

збереженні наявних або досягненні бажаних параметрів, без нанесення шкоди іншим об'єктам у коротко- та довгостроковій перспективі; як результат цілеспрямованої діяльності щодо збереження своєї ідентичності, цілісності, якісних параметрів і здатності до цілеспрямованого розвитку; як стан захищеності від несприятливого впливу прогнозованих чинників зовнішнього оточення, що визначає її внутрішні можливості й здатність протидіяти деструктивним впливам, з одного боку, та унеможливити його негативну дію на це оточення – із другого [12].

Отже, еколого-економічна безпека підприємства повинна характеризуватися такими ознаками: захищеність життєво важливих інтересів підприємства від можливих загроз; надійністю; забезпеченням матеріальними ресурсами, збереженням та розвитком як економічного потенціалу підприємства, так і природного потенціалу екосистеми підприємства; забезпеченням такого стану, при якому ймовірність небажаних змін менша від критичної межі; здатністю економічної системи до стійкого збереження основних показників і параметрів функціонування без негативного впливу на НПС; здатністю забезпечувати розвиток, досягати поставлених цілей з урахуванням природоресурсних обмежень; спроможністю адекватно реагувати на стійкість до деструктивних змін зовнішнього, у тому числі природного середовища; здатністю зберігати внутрішню структурну цілісність; стійкістю в досягненні, реалізації стратегічних цілей розвитку; ефективного використання всіх видів ресурсів, переходу на безвідходні технології та екологічно чисте виробництво; відсутністю значимих загроз для НПС, життєдіяльності людей, інших суб'єктів господарювання; спроможністю швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до наявних умов, що можуть негативно позначитися на показниках діяльності; здатністю запобігати забрудненню довкілля за умови включення екологічних пріоритетів до цілей економічної діяльності підприємств; мінімізацією негативного впливу діяльності підприємства на довкілля без зменшення величини прибутку при дотриманні чинних екологічних норм у процесі виробництва.

На основі наведених вище ознак можемо подати власне визначення еколого-економічної безпеки підприємства як стану його захищеності від негативних впливів завдяки внутрішній стійкості, збереження самоідентичності й цілісності, гнучкості та адаптивності, що забезпечує спроможність до стабільного розвитку, реалізації поставлених цілей, досягнення бажаних результатів без нанесення шкоди оточенню, збереження природно-ресурсного й асиміляційного потенціалу довкілля.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у статті розглянуто наукові підходи до визначення сутності безпеки загалом, економічної й екологічної зокрема. На основі узагальнення отриманих результатів визначено основні ознаки кожного з понять. Виявлено, що щодо суб'єктів господарювання безпеку найчастіше розглядають як стан підприємства, результат ефективної діяльності менеджменту підприємства, умову його стабільного розвитку.

Використання методу синтезу дало змогу вдосконалити визначення сутності еколого-економічної безпеки підприємства й обґрунтувати його ознаки.

Отримані результати дослідження – необхідна передумова для обґрунтування теоретико-методичних основ формування системи управління еколого-економічною безпекою підприємства.

Джерела та література

1. Коленда Н. В. Соціоекологоекономічна безпека та її вплив на відтворення населення : монографія / Н. В. Коленда, Л. М. Черчик, О. Ю. Гаврилук. – Луцьк : Терен, 2013. – 264 с.
2. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем : монографія / за наук. ред. проф. М. А. Хвесика. – К. : Наук. думка, 2013. – 487 с.
3. Данилишин Б. М. Природно-техногенні катастрофи: проблеми економічного аналізу та управління / Б. М. Данилишин. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2001. – 260 с.
4. Данилишин Б. М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений / Б. М. Данилишин, Л. Б. Шостак. – Киев : СОПС Украины НАНУ, 1999. – 367 с.
5. Ярочкин В. И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В. И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2000. – 400 с.
6. Ліпкан В. А. Безпекознавство / В. А. Ліпкан. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.
7. Козаченко Г. Економічна безпека підприємств: сутність і передумови формування / Г. Козаченко, В. Пономарьов // Теорія та практика управління у трансформаційний період : зб. наук. пр. – Донецьк : ІЕПНАН України, 2001. – Т. 3. – С. 3–7.
8. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення : монографія. – Львів : Вид-во ТзОВ «Ліга Прес», 2008. – 385 с.
9. Припотень В. Ю. Еколого-економічна безпека підприємства : монографія / В. Ю. Припотень. – Луганськ : Вид-во Янтар, 2010. – 244 с.

10. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: учебник / под. ред. Л. Г. Мельника, Л. Хенса. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.
11. Прокопенко О. В. Управління еколого-економічною безпекою підприємства на засадах екомаркетингу / О. В. Прокопенко, В. Ю. Школа // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 4. – С. 337–346.
12. Черчик Л. М. Концептуальні основи формування системи соціоекологоекономічної безпеки / Л. М. Черчик // Економічний форум. – 2016. – № 2. – С. 167–174.

Черчик Артур. Научные подходы к определению сущности эколого-экономической безопасности предприятия. В статье рассмотрены научные подходы к определению сущности безопасности в целом, в том числе экономической и экологической. На основе обобщения полученных результатов определены основные признаки каждого из понятий. Выявлено, что в отношении субъектов хозяйствования безопасность зачастую рассматривается как состояние предприятия; результат эффективной деятельности менеджмента предприятия; условие его устойчивого развития.

Использование метода синтеза позволило усовершенствовать определение сущности эколого-экономической безопасности предприятия как состояния его защищенности от негативных воздействий, благодаря внутренней устойчивости, сохранения самоидентичности и целостности, гибкости и адаптивности, что обеспечивает способность к стабильному развитию, реализации стратегических целей, достижение желаемых результатов без ущерба окружению, сохранение природно-ресурсного и ассимиляционного потенциала окружающей среды. Обоснованно специфические признаки эколого-экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, экологическая безопасность, эколого-экономическая безопасность предприятия.

Cherchyk Artur. Scientific Approaches to Definition of Essence of Ecological-economical Security of the Enterprise. In article scientific approaches to definition of essence of safety in general and ecological-economical security in particular are considered. On the basis of generalization of the received results the main signs of each of concepts are defined. It is revealed that concerning subjects of managing, safety is often considered as a condition of the enterprise; result of effective activity of management of the enterprise; condition of its sustainable development.

Using of a synthesis method allowed to improve definition of essence of ecological-economical security of the enterprise as conditions of its security from negative impacts, thanks to internal stability, preservations of self-identity and integrity, flexibility and adaptability that provides ability to stable development, realization of strategic objectives, achievement of desirable results without damage to an environment, preservation of natural resources and assimilatory potential of environment. The article founds specific features of ecological-economical security.

Key words: safety, economic security, ecological safety, ecological-economical security of the enterprise.

УДК 338.27:330.4]:378.012(477)

Ольга Гринькевич – доцент кафедри статистики Львівського національного університету імені Івана Франка

Прогнозування попиту на ринку освітніх послуг в Україні (на прикладі обсягів вступу у ВНЗ України)

Обґрунтовано головні параметри кількісної оцінки потенційного та реалізованого попиту на послуги вищої освіти. На основі аналізу паралельних часових рядів і їх кореляції побудовано регресійну модель залежності обсягів вступу у ВНЗ України від динаміки показника народжуваності. За допомогою регресійної моделі визначено точкові та інтервальні прогнози оцінки вступу у ВНЗ на період до 2024 р.

Ключові слова: вища освіта, ринок освітніх послуг, попит, прогнозування, паралельні ряди, кореляційно-регресійний аналіз, точкова та інтервальна оцінка прогнозу.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розробка й реалізація стратегій розвитку інституцій вищої школи вимагає постановки та виконання комплексу управлінських задач, пов'язаних з оцінкою й прогнозуванням попиту різних категорій споживачів освітніх послуг. Системний підхід до розв'язання таких завдань передбачає класифікацію послуг вищої школи, типологію їх споживачів, а на основі цього – вибір методів аналізу й прогнозування відповідних потреб. У сукупності задач прогнозування за рівнем затребуваності з боку органів державного управління в галузі вищої освіти та стратегіч-